Ο Θεός δεν θέλει τον πόνο των ανθρώπων (Jean Claude Larchet)

Categories : ΒΙΒΛΙΑ

Date : 6 Οκτωβρίου, 2016

Εκδόσεις "Εν πλω"

Ο Θεός δεν είναι αίτιος του πόνου ούτε θέλει οι άνθρωποι να πονάνε. Επίσης ο πόνος δεν είναι η τιμωρία με την οποία ο Θεός τιμωρεί τον άνθρωπο για την αμαρτία του. Ο Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής τονίζει ότι ο Θεός έπλασε το σώμα, αλλά όχι την ασθένεια. «Την εσωτερική μεταβολή της φύσης προς το πάθος, τη φθορά και τον θάνατο δεν την δέχθηκε ο άνθρωπος από τον Θεό». Η αυτονόμηση του ανθρώπου από τον Θεό, η αμαρτία δηλαδή, είναι η αρχή της φθοράς, του πόνου και του θανάτου. Στην κατάσταση της αρχέγονης δικαιοσύνης, στην προ της πτώσεως εποχή, δεν υπάρχει, ούτε φθορά, ούτε πόνος, ούτε θάνατος, αλλά ζωή και περίσσευμα ζωής και προς αυτή την πραγματικότητα έρχεται ο Θεός με την ενανθρώπισή Του να θεραπεύσει και να οδηγήσει τον άνθρωπο «ἔνθα οὐκ ἔστι πόνος, οὐ λύπη, οὐ στεναγμός, ἀλλά ζωή ἀτελεύτητος».

*Με το πρόβλημα του πόνου, την προέλευσή του, τις συνέπειές του και το νόημά του μέσα στη ζωή του ανθρώπου ασχολείται το πολύ ενδιαφέρον αυτό βιβλίο του**Ζαν***

Κλωντ Λαρσέ*. Ο εκλεκτός Γάλλος Ορθόδοξος Πατρολόγος με μια εκπληκτική ενάργεια εισδύει σε όλο το πρόβλημα του πόνου, σε κάθε πλευρά του, σε όλο το βάθος του, λες και δεν θέλει να αφήσει γωνιά του ανεξερεύνητη, στην προσπάθειά του να απαντήσει στο ερώτημα «****γιατί υπάρχει ο πόνος στη ζωή μας;****», να αναζητήσει το νόημά του και να καταδείξει από πότε αρχίζει η συμπόρευση του πόνου με την ανθρώπινη βιοτή.*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος

Συντομογραφίες

Εισαγωγή

Δεν δημιούργησε ο Θεός τον πόνο

Η σχέση του πόνου με την αμαρτία (I)
Ο πόνος ως συνέπεια του προπατορικού αμαρτήματος

Η σχέση του πόνου με την αμαρτία (II)
Ο πόνος ως πηγή και ευκαιρία για την αμαρτία

Το παράδειγμα του Ιώβ

Η στάση του Χριστού απέναντι στον πόνο και η νίκη του επ᾽ αυτού

Ο Χριστός θέλει να μην υποφέρουν πλέον οι άνθρωποι

Η νέα θέση του πόνου στη ζωή του χριστιανού

Συμπεράσματα

Σημειώσεις

Βιβλιογραφία

***

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Παύλος Μητροπολίτης Σισανίου & Σιατίστης

Ο πόνος και ο θάνατος είναι το μεγάλο «σκάνδαλο» για τον άνθρωπο. Ο πόνος και ο θάνατος που συνήθως εισβάλλουν ξαφνικά στη ζωή μας την δηλητηριάζουν, αφαιρούν τη χαρά μας, ανατρέπουν τους σχεδιασμούς μας, απονοηματίζουν τον βίο μας. Ο πόνος πρώτα και ο θάνατος στη συνέχεια αμφισβητούν την αυτάρκειά μας, υπονομεύουν την ευζωΐα μας, ταπεινώνουν το υπερήφανο εγώ μας και γκρεμίζουν την αλαζονεία μας.

Το πρόβλημα λοιπόν του πόνου και του θανάτου κατέχει καίρια θέση στον ανθρώπινο προβληματισμό. Κι αν ακόμη έχουμε αποδεχθεί τον θάνατο σαν «αναγκαίο» κακό, το «γιατί», ο πόνος στη ζωή μας είναι ένα ερώτημα που βασανίζει και προβληματίζει τον κάθε άνθρωπο. το ερώτημα πρόχειρο και εύκολο: «Γιατί;». Και το ακόμη συνηθέστερο: «Γιατί σε μένα, Θεέ μου;», αποδίδοντας συνήθως σ' Εκείνον την ευθύνη για τα δεινά μας.

Με το πρόβλημα του πόνου, την προέλευσή του, τις συνέπειές του και το νόημά του μέσα στη ζωή του ανθρώπου ασχολείται το πολύ ενδιαφέρον αυτό βιβλίο του Ζαν Κλωντ λαρσέ. Ο εκλεκτός Γάλλος Ορθόδοξος Πατρολόγος με μια εκπληκτική ενάργεια εισδύει σε όλο το πρόβλημα του πόνου, σε κάθε πλευρά του, σε όλο το βάθος του, λες και δεν θέλει να αφήσει γωνιά του ανεξερεύνητη, στην προσπάθειά του να απαντήσει στο ερώτημα «γιατί υπάρχει ο πόνος στη ζωή μας;», να αναζητήσει το νόημά του και να καταδείξει από πότε αρχίζει η συμπόρευση του πόνου με την ανθρώπινη βιοτή.

Ο λόγος του Θεού και οι Πατέρες της Εκκλησίας –δύο πηγές τις οποίες έχει βαθύτατα διερευνήσει και με εξαιρετική επάρκεια κατέχει ο συγγραφέας– αποτελούν τα ολόφωτα μέσα με τα οποία διερευνά το μεγάλο αυτό μυστήριο του πόνου και νομίζω ότι το φωτίζει εξαιρετικά.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν οι παρατηρήσεις του για τον διαφορετικό τρόπο με τον οποίο κατενόησαν τον πόνο η ορθόδοξη θεολογία αφενός και η Δύση αφετέρου. Ο συγγραφέας, ορθόδοξος θεολόγος ο οποίος ζει όμως στη Δύση, γνωρίζει πολύ καλά αυτή τη διαφοροποίηση και την εκθέτει με σαφήνεια και την επεξηγεί με καθαρότητα.

Είναι απολύτως σαφής στο ότι ο Θεός δεν είναι αίτιος του πόνου ούτε θέλει οι άνθρωποι να πονάνε. Επίσης ο πόνος δεν είναι η τιμωρία με την οποία ο Θεός τιμωρεί τον άνθρωπο για την αμαρτία του. Με τον λόγο του Αγίου Μαξίμου του Ομολογητού, στον οποίο έχει ιδιαιτέρως ενδιατρίψει, τονίζει ότι ο Θεός έπλασε το σώμα, αλλά όχι την ασθένεια. «*Την εσωτερική μεταβολή της φύσης προς το πάθος, τη φθορά και τον θάνατο δεν την δέχθηκε ο άνθρωπος από τον Θεό*». Η αυτονόμηση του ανθρώπου από τον Θεό, η αμαρτία δηλαδή, είναι η αρχή της φθοράς, του πόνου και

του
θανάτου. Στην κατάσταση της αρχέγονης δικαιοσύνης, στην προ της πτώσεως εποχή, δεν υπάρχει, ούτε φθορά, ούτε πόνος, ούτε θάνατος, αλλά ζωή και περίσσευμα ζωής και προς αυτή την πραγματικότητα έρχεται ο
Θεός με την ενανθρώπισή του να θεραπεύσει και να οδηγήσει τον άνθρωπο «*ἔνθα οὐκ ἔστι πόνος, οὐ λύπη, οὐ στεναγμός, ἀλλά ζωή ἀτελεύτητος*».

Διαβάζοντας κανείς το κείμενο εκπλήσσεται με την πλούσια πατερική κατοχύρωση του λόγου του. Ο Ιερός Χρυσόστομος, ο Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής, ο Γρηγόριος Νύσσης, ο Μέγας Βασίλειος, ο Γρηγόριος
ο Θεολόγος, ο Γρηγόριος ο Παλαμάς και άλλοι Πατέρες είναι το μεγάλο οπλοστάσιο από το οποίο αντλεί τις θέσεις του με μια ουσιαστική γνώση της διδαχής όλων των Αγίων Πατέρων. Χαίρεσαι να μελετάς αυτό το κείμενο στο οποίο ο πατερικός λόγος ρέει άφθονος.

Ο Λαρσέ επιμένει ιδιαίτερα στην ανάλυση της σχέσης του πόνου με το δίδυμο ηδονής και οδύνης, θεωρώντας ως βασική αιτία αυτής της ταλαιπωρίας την φιλαυτία του ανθρώπου. Με τον λόγο του Αγίου Μαξί-
μου υπενθυμίζει τον προνομιακό δεσμό που διατηρούν η ηδονή και η οδύνη με τη φιλαυτία του ανθρώπου με την οποία θέλησε εκείνος να αντικαταστήσει την αγάπη του προς τον Θεό. Έτσι αναζητώντας την ηδονή, καθώς δουλεύει στη λατρεία του σώματος, συνειδητοποιεί ότι αυτή τη διαδέχεται η οδύνη. Αυτός είναι ο καρπός της παρακοής, ο καρπός του δένδρου της γνώσεως του καλού και του κακού.

Θέματα όπως η εκούσια πρόσληψη του πόνου από τον Χριστό, η στάση του Χριστού απέναντι στην οδύνη, η νίκη του Χριστού απέναντι στον πόνο, το οριστικό τέλος του πόνου στη Βασιλεία των Ουρανών, γιατί υπάρχει ο πόνος, πώς ο πόνος μπορεί να γίνει δρόμος ευλογημένος στη ζωή του ανθρώπου και αφορμή πνευματικής προόδου, εάν πρέπει να επιδιώκουμε τον πόνο, ποια είναι η σημασία των πόνων της άσκησης του ανθρώπου, αναπτύσσονται με πειστικότητα που σε αφοπλίζει.

Αισθάνομαι ιδιαίτερη τιμή που προλογίζω με τα πολύ φτωχά μου λόγια αυτό το εξαιρετικό και πολύτιμο βιβλίο και θεωρώ ιδιαίτερη προσφορά των εκδόσεων «Εν πλω» την έκδοσή του και την προσφορά του στον ευλογημένο λαό του Θεού.

† Παύλος Μητροπολίτης
Σισανίου και Σιατίστης

***

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο χριστιανισμός, ιδιαίτερα στη Δύση, έχει εμφανιστεί κι εξακολουθεί να εμφανίζεται ακόμη και σήμερα, ως μια θρησκεία που υπερασπίζεται και
αποτιμά θετικά τον πόνο.
Μιας τέτοιας λογής υπεράσπιση οφείλεται κατά ένα μεγάλο μέρος στο γεγονός ότι το προπατορικό αμάρτημα έχει παρουσιαστεί σύμφωνα με τον τρόπο σκέψης του Αυγουστίνου (ο οποίος έχει επιβληθεί ευρύτατα στη Δύση) ως ένα αμάρτημα χαραγμένο στη φύση των ανθρώπων, που το κληρονομούσαν όλοι με τη γέννησή τους· κάτι για το οποίο όλοι ήταν ένοχοι και για το οποίο όλοι όφειλαν να πληρώσουν. Και η
κύρια πληρωμή γι' αυτό είναι ο πόνος και ο θάνατος. Επιπλέον, ο πόνος κατανοείται συχνά ως μια δίκαιη τιμωρία που όφειλαν να υποστούν οι άνθρωποι για τις προσωπικές τους αμαρτίες.

Η θετική αξιολόγηση του πόνου, αυτού καθαυτόν, για τη χριστιανική θεολογία στο σύνολό της, συνδέεται με το γεγονός ότι Αυτός ο ίδιος ο Υιός του Θεού, με την Ενσάρκωσή του, υπέστη το Πάθος και πέθανε
πάνω στον σταυρό για να σώσει όλους τους ανθρώπους. Ενισχύθηκε όμως από μια θεολογική τάση που προέκυψε από τον ευσεβισμό των χριστιανικών ομολογιών της Δύσης (του καθολικισμού και του προτεσταντισμού), στο πλαίσιο της οποίας τα Πάθη και ο
θάνατος του Χριστού κατέχουν την κεντρική θέση στη
διδασκαλία της για τη σωτηρία του ανθρώπου.

Σε σχέση με τον χριστιανισμό της Ανατολής, που έδωσε έμφαση στην Ανάσταση, αναδεικνύοντας την εορτή του Πάσχα ως τη μεγαλύτερη εορτή του, και αφήνοντας να διαφανεί, μέσα από τις ιερές ακολουθίες της Μεγάλης Παρασκευής, η επικείμενη νίκη του Χριστού επί του θανάτου, ο χριστιανισμός της Δύσης κινήθηκε αντίθετα: έδωσε έμφαση στο Πάθος και τη Σταύρωση του Χριστού, τα οποία συγχώνευσε σε μια μοναδική στιγμή και έτσι την ανέδειξε σε κορυφαία πράξη της σωτηριώδους οικονομίας του. Επιπλέον, αντιλαμβανόταν τη θεία οικονομία ως «απολύτρωση»: ο όρος αυτός κατανοήθηκε ως κάποια εξαγορά διά της οποίας ο Χριστός πλήρωσε με τα παθήματα και τον θάνατό του, το χρεόγραφο που είχε συναφθεί μεταξύ Θεού και ανθρώπων, αποκαθιστώντας έτσι την προσβολή που υπέστη ο Θεός με το αμάρτημα των ανθρώπων. Έτσι η Μεγάλη Παρασκευή φάνταζε να αποκτά μια (βαρύνουσα) σημασία, η οποία, στα μυαλά των ανθρώπων, επισκίαζε συχνά αυτή του Πάσχα. Ταυτόχρονα, με την «οδό του Σταυρού», τα παθήματα του Χριστού αναλύονταν, αποδομούνταν και υμνούνταν με μια αναπαράσταση, όπου η φαντασία έφτανε πολύ πέρα από το σημείο που η Αγία Γραφή και η Παράδοση μας επιτρέπουν να γνωρίζουμε σχετικά. Ενώ στην Ανατολή, η χριστιανική εικονογραφία παρουσίαζε τον Υιό του Θεού στο Πάθος, τη
Σταύρωση και την Αποκαθήλωση, ως γαλήνιο, ειρηνικό νικητή ήδη του πόνου και του θανάτου, ο χριστιανισμός της Δύσης κινείτο διαφορετικά: με αφετηρία τη γοτθική

τέχνη, προέκρινε τη δημιουργία μιας θρησκευτικής εικονογραφίας που να παρουσιάζει τον Χριστό μ' έναν τόνο δραματικό σ' αυτές τις ίδιες στιγμές της σωτηριώδους Οικονομίας του και να πασχίζει να αναδείξει τα παθήματά του με τον μεγαλύτερο δυνατό ρεαλισμό.

Σε συνάφεια με το γεγονός αυτό, αναπτυσσόταν στη Δύση μια ευσέβεια με κέντρο τόσο τη λατρεία των παθών του Χριστού όσο και τη μίμηση, από τον χριστιανό, του πάσχοντος Χριστού. Το πάθος μάλιστα δεν γινόταν απλώς αποδεκτό, αλλά επιζητείτο ως μια προνομιακή οδός σωτηρίας, σε συνδυασμό με την ιδέα ότι θα έδινε τη δυνατότητα είτε «της εξιλέωσης από τις αμαρτίες» είτε της απόκτησης των «αξιομισθιών» που οδηγούσαν στη σωτηρία, ή με την ιδέα ότι θα απέβαινε το κατεξοχήν πρότυπο ένωσης με τον Χριστό. Ο πόνος, αφού κατανοήθηκε ως ποινή για το αμάρτημα, έβρισκε στο σημείο αυτό και μια αντίστροφη και συμπληρωματική δικαίωση, ως μέσο αποφυγής της αμαρτίας. Η συγκεκριμένη αντίληψη και μορφή ευσέβειας οδήγησε σε διαστρεβλώσεις της χριστιανικής άσκησης (για παράδειγμα στις ευρέως γνωστές πρακτικές του αυτομαστιγώματος και της ένδυσης με προβιά) και σε μια νοσηρή πολλές φορές λατρεία του πόνου, που γνώρισε το απόγειό της στο ρεύμα των doloristes αλλά και στο περιθωριακό αλλά χαρακτηριστικό φαινόμενο των στιγμάτων.

Τούτο το περιεχόμενο του πόνου σε μεγάλο βαθμό διορθώθηκε και υπέστη κάθαρση από τις ακρότητες και τις υπερβολές του στους κόλπους της Καθολικής Εκκλησίας. Παρ' όλα αυτά εξακολουθεί σε διάφορες κλίμακες να σφραγίζει τη συνείδηση, καθώς και το συλλογικό ασυνείδητο των Δυτικών κοινωνιών μας, έχοντας τόσο στο παρελθόν όσο και σήμερα σημαντικές συνέπειες σε αυτές. Μάλιστα πολλές από αυτές στρέφονται εναντίον του ίδιου του χριστιανισμού. Όπως παρατηρεί ο συγγραφέας ενός φιλοσοφικού δοκιμίου αφιερωμένου στον πόνο, «το γεγονός ότι στη Δύση ο χριστιανισμός επαίνεσε τον πόνο σε κάποια ιστορική στιγμή του και εξακολουθεί να τον εξυμνεί περιστασιακά, αποτελεί μια πνευματική καταστροφή, που κάνει τις ανθρώπινες συνειδήσεις να εξεγείρονται και να απελπίζονται».

Η αντίδραση σε μια τέτοια νοηματοδότηση του πόνου ήταν μια από τις αιτίες που οδήγησαν στη δημιουργία των «φιλοσοφιών της καχυποψίας», οι οποίες έχουν ασκήσει τόσες φιλοσοφικές κριτικές στον χριστιανισμό: ο νίτσε έχοντας κατά νου τις ηθικές επιπτώσεις του πόνου (στον βαθμό που οδηγούν στην αποθέωση της αδυναμίας), ο Μαρξ τις οικονομικές επιπτώσεις του (στο μέτρο που κατευθύνουν σε υποταγή στη φτώχια και την ανέχεια) και ο Φρόιντ τις ψυχολογικές επιπτώσεις του (στο επίπεδο που ευνοούν τη ματαίωση, και μάλιστα τη δημιουργία ορισμένων διαστροφών όπως ο μαζοχισμός).

Η σύγχρονη λατρεία της ηδονής, σε όλες τις μορφές της, αναπτύχθηκε αναμφίβολα ως αντίδραση απέναντι σε έναν πολιτισμό όπου επικρατούσε η χριστιανική ηθική –

μια ηθική που όχι μόνο έχει καταδικάσει την ηδονή ανά τους αιώνες, αλλά και έχει αποτιμήσει θετικά τον πόνο.

Η σημερινή επιτυχία θρησκευτικών ρευμάτων όπως το New Age και ο βουδισμός οφείλεται κατά ένα μεγάλο μέρος στη φιλοδοξία τους να δώσουν στον άνθρωπο τη δυνατότητα να γλυτώσει από τούτο τον κόσμο του πόνου, τον οποίο ο χριστιανισμός μοιάζει εν μέρει να επιδιώκει, είτε διατηρώντας τον είτε εισάγοντάς τον.

Έχοντας συνείδηση ότι τα προηγούμενα επιχειρήματα για τον πόνο απορρίπτονται, οι χριστιανοί σήμερα δεν κερδίζουν τίποτε με το να καταφεύγουν σε μια στάση ζωής, όπου ο πόνος παρουσιάζεται ως ένα
μυστήριο ή ως μια πραγματικότητα· από τη διείσδυση στο μυστήριο αυτό θα έπρεπε να παραιτηθούν και η αναζήτηση του νοήματός του ως πραγματικότητας θα ήταν άκαρπη, μάταιη, ακόμη και επικίνδυνη. Από την
άλλη πλευρά, η πλειονότητα των φιλοσοφιών και των υπόλοιπων θρησκειών προτείνουν να του δώσουν ένα νόημα και δι’ αυτού να ελευθερώσει τον άνθρωπο.

Αυτός ο ίδιος ο χριστιανισμός συνιστά χωρίς αμφιβολία, στον βαθμό που οι προοπτικές του πόνου έχουν επανατοποθετηθεί ορθά, την πιο πετυχημένη απόπειρα για να κατανοήσει ο άνθρωπος τη σημασία του πόνου και να του επιτρέψει να τον αντιμετωπίσει και να τον υπερβεί πνευματικά. Πρέπει, για να ξαναβρούμε και πάλι αυτή τη σημασία και για να απαλλάξουμε το χριστιανισμό από μια ταυτόχρονα ψεύτικη και βλαπτική εικόνα, να επιστρέψουμε στις πηγές. Ορισμένοι Έλληνες Πατέρες ξεδίπλωσαν σχετικά με τούτο το θέμα κάποιες σκέψεις που επιτρέπουν να επιχειρήσουμε μια καινούργια προσέγγιση του πόνου.

Τούτη η μελέτη, σε μεγάλο βαθμό θεμελιώνεται στις σκέψεις τους, δίχως να αποτελεί μια ιστορική αναδρομή (ανάλυση). Πρόκειται μάλλον για ένα θεολογικό δοκίμιο που χωρίς να αγνοεί ότι οι Πατέρες δεν έχουν στο σύνολό τους την ίδια ακριβώς αντίληψη, επιχειρεί μια προνομιακή χρήση ορισμένων προοπτικών και με αφετηρία αυτές αναπτύσσει μια συστηματική σκέψη και, κατά τη γνώμη μας, λογικά συνεκτική. Τούτη η συνοχή φαίνεται να αποκτά ακόμη μεγαλύτερο ενδιαφέρον, καθώς οι θεολόγοι των διαφόρων χριστιανικών ομολογιών έχουν κάποια δυσκολία
στο να συνεννοηθούν για το νόημα που πρέπει να αποδώσουν στα παθήματα του Χριστού, στη θέση και τη λειτουργία τους στο πλαίσιο της οικονομίας που οδηγεί στη σωτηρία, και συνακόλουθα, στη σημασία, την
αξία, την αιτία και τον τελικό σκοπό των ανθρώπινων παθημάτων.

Ένας από τους σπουδαιότερους στόχους του παρόντος βιβλίου είναι να δείξει τελικά ότι ούτε η χριστιανική θεολογία ούτε η ανθρωπολογία ούτε η πνευματολογία οδηγούν αναπόφευκτα στη δικαιολόγηση και τη θετική αποτίμηση του πόνου και ότι, αντίθετα, μας κατευθύνουν από πολλές πλευρές στον σχηματισμό μιας σχετικής με

το θέμα αντίληψης εκ των προ-
τέρων αρνητικής. Και να αναδείξει τελικά, σύμφωνα με έναν πολύ δυνατό λόγο του αγίου Ισαάκ του Σύρου, ότι «ο Θεός δεν θέλει να πονούν οι άνθρωποι» και ουδέποτε το θέλησε· ότι ο Χριστός δεν ήρθε ανάμεσά μας για να μας κάνει να υποφέρουμε αλλά για να μας ελευθερώσει από την εξουσία του πόνου και κατόπιν από αυτό τον ίδιο τον πόνο. Με αυτόν τον τρόπο δείχνει ότι, καθώς μας λείπει η δύναμη να νικάμε και να εξαλείφουμε με φυσικό τρόπο τον πόνο από τούτο τον κόσμο, η χριστιανική ζωή δίνει τη δυνατότητα με τη χάρη του Χριστού, να νικάμε τον πόνο πνευματικά, και να αναφωνούμε τελικά, όπως έπραξε ο απόστολος Παύλος σχετικά με τον θάνατο: «*Πόνε, πού είναι το κεντρί της δύναμής σου; Πόνε, πού είναι η νίκη σου*»; Και τελικά αναδεικνύει τον χριστιανισμό, ουσιαστικά, όχι ως τη θρησκεία του πόνου, αλλά της μακαριότητας. Αυτή που δώρισε ο Θεός στον άνθρωπο κατά τη δημιουργία του και στην οποία σκοπεύει να τον αποκαταστήσει στην αιωνιότητα.

(Εκδόσεις "ΕΝ ΠΛΩ", Μετάφραση: Χρίστος Κούλας, Επιμέλεια έκδοσης: Βασίλης Αργυριάδης, Α΄ έκδοση: Απρίλιος 2016)

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ:

Δεν δημιούργησε ο Θεός τον πόνο

Το παράδειγμα του Ιώβ